

CENTAR MLADIH NAUČNIKA I UMJETNIKA

**MLADI NAUČNICI I UMJETNICI
U CRNOJ GORI:
STANJE I PERSPEKTIVE**

(REZULTATI ISTRAŽIVAČKOG PROJEKTA)

MLADI NAUČNICI I UMJETNICI U CRNOJ GORI:
STANJE I PERSPEKTIVE

(REZULTATI ISTRAŽIVAČKOG PROJEKTA)

YOUNG SCIENTISTS AND ARTISTS IN MONTENEGRO: STATE AND PERSPECTIVES

(RESEARCH PROJECT RESULTS)

Author's team

Ivana Ognjanović, PhD, Centre President
Jelena Bašanović-Čečović, PhD, Centre Secretary
Branko Bošković, PhD, Centre Member
Nikola Žarić, PhD, Centre Member
Anđela Draganić, PhD, Centre Member

MLADI NAUČNICI I UMJETNICI U CRNOJ GORI: STANJE I PERSPEKTIVE

(REZULTATI ISTRAŽIVAČKOG PROJEKTA)

Autorski tim

Dr Ivana Ognjanović, predsjednica Centra

Dr Jelena Bašanović-Čečović, sekretarka Centra

Dr Branko Bošković, član Centra

Dr Nikola Žarić, član Centra

Dr Anđela Draganić, članica Centra

Centar mladih naučnika i umjetnika CANU sproveo je istraživanje o položaju mladih naučnika i umjetnika u Crnoj Gori u cilju: analize ekonomsko-socijalnog konteksta za mlade naučnike i umjetnike u Crnoj Gori, sagledavanja potencijala i mogućnosti akademskog napredovanja i unapređenja, identifikacije implementiranih vidova podrške istraživanjima i obrazovanju, kao i utvrđivanja adekvatnih mehanizama za dalju podršku i razvoj. Tokom istraživanja koje je sprovedeno u formi ankete (u periodu tokom septembra i oktobra 2021. godine), u potpunosti je bila obezbijeđena tajnost individualnih podataka, a istraživanjem su bili obuhvaćeni doktori nauka starosti do 40 godina, kao i studenti doktorskih studija na crnogorskim univerzitetima i istraživačkim centrima. Ispitanici su kroz odgovore na set pitanja iznijeli lične stavove i iskustva, što je doprinijelo kreiranju aktuelne i realne slike o stanju nauke i umjetnosti u Crnoj Gori, položaju i mogućnostima mladih naučnika i umjetnika, ali i nekim od suštinskih problema sa kojima se suočavaju na svom naučnoistraživačkom i umjetničkom putu.

Anketom su bila obuhvaćena 92 ispitanika. Ovo je značajan broj ispitanika, dovoljan za davanje najvažnijih zaključaka o njihovim stavovima, ali i ukazivanje na najvažnije preporuke koje se mogu iskoristiti za unapređenja u ovoj oblasti u predstojećem periodu. Unapređenja moraju biti dvostrukog karaktera — da utiču na promjenu i zakonodavnog okvira i prakse. To znači da nije dovoljno unaprijediti regulativu koja se bavi ovom oblašću, već uticati i na konkretne situacije, u kojima se pokazuje da je volja pojedinca često uticajnija u odnosu na formalna

pravila. Drugačije rečeno, rezultati istraživanja treba da podstaknu sve sudionike u procesu da daju svoj doprinos kako bi doktorandi napredovali u karijeri i blagovremeno dostizali akademske pozicije za koje ispunjavaju kriterijume.

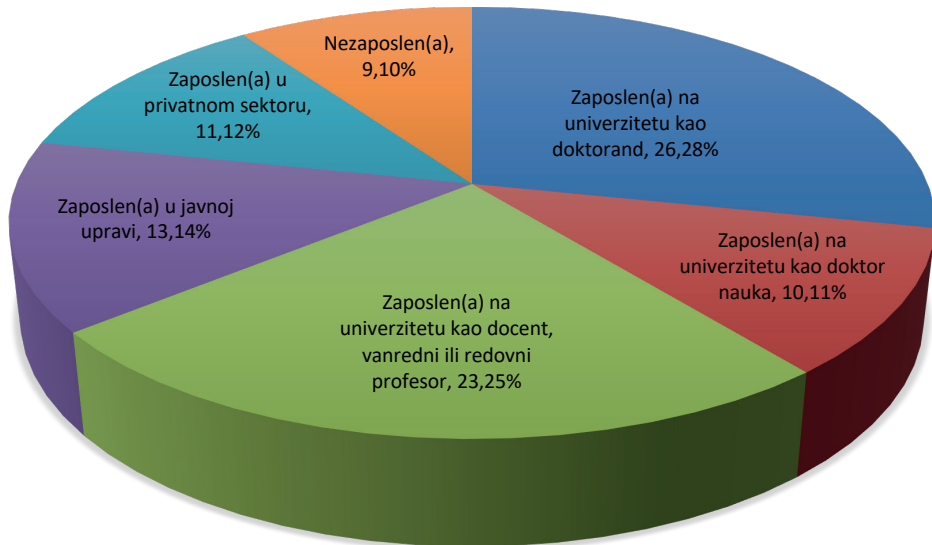
Prosječna starost ispitanika je 34,66 godina i najmlađi doktorand, kod ispitanika, ima 25 godina, a najstariji 54. Ispitanika starosti od 25 do 29 godina je 11,96%, od 30 do 34 godine 33,70%, od 35 do 39 godina 44,57% i starijih od 40 godina 9,78%. Polna struktura ispitanika odgovara opštoj u Crnoj Gori, te su 48,91% ispitanika muškarci, a 51,09% žene. Regionalna pripadnost pokazuje nesrazmjeru, za koju se može pretpostaviti da je posljedica lokacije univerzitetâ koji se dominantno nalaze u centralnoj regiji. Tako je 80,43% ispitanika iz centralne regije, 15,22% iz južne i 4,35% iz sjeverne.

Tabela 1. Demografska struktura ispitanika: pol, starosne kategorije i regionalna zastupljenost

Pol		Starosna kategorija ispitanika	
Ženski	45 (48,91%)	25–29 god.	11 (11,96%)
		30–34 god.	31 (33,70%)
Muški	47 (51,09%)	35–39 god.	41 (44,57%)
		40 + god.	9 (9,78%)
Regija u kojoj se živi			
Južna regija: Bar, Budva, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Ulcinj		14 (15,22%)	
Centralna regija: Podgorica, Tuzi, Cetinje, Danilovrgad, Nikšić		74 (80,43%)	
Sjeverna regija: Andrijevića, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik, Žabljak		4 (4,35%)	

Skoro dvije trećine ispitanika je zaposleno na univerzitetima, od čega 28,26% kao doktorandi, 10,87% kao doktori nauka, a 25% njih ima akademsko zvanje (docent, vanredni i redovni profesor). Ukupno 14,13% ispitanika radi u javnoj upravi i 11,96% u privatnom sektoru.

Najveći broj ispitanika upisao je ili završio doktorske studije na univerzitetima u Crnoj Gori (77,17%), na univerzitetima u regionu 15,22%,

Grafik 1. Struktura ispitanika po zaposlenju

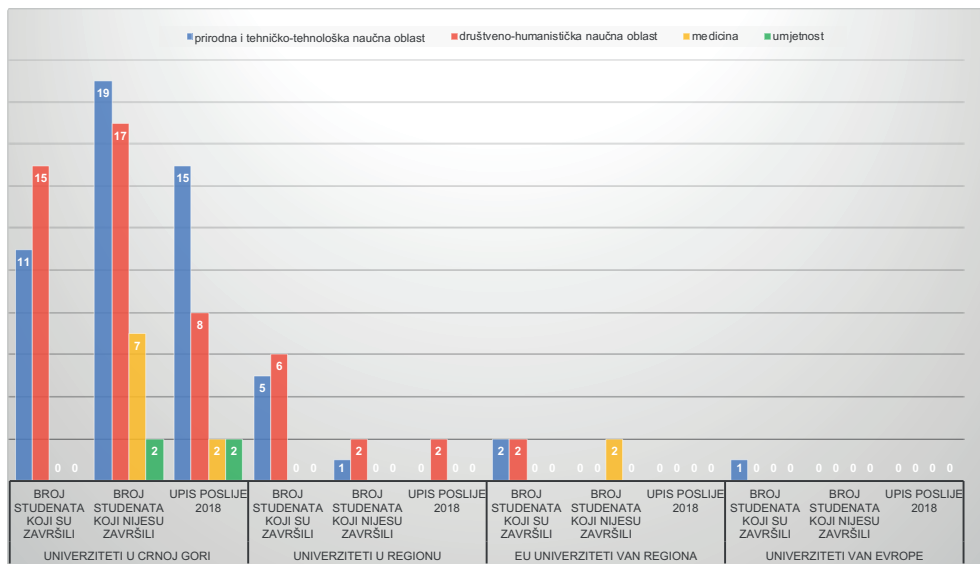
u Evropi 6,52%, a van Evrope 1,09%. Ovakvi rezultati upućuju na zaključak je ipak preuranjeno govoriti da je praksa studiranja i pogotovo upisivanje doktorskih studija van Crne Gore uobičajena i česta pojava. Iako se stiče utisak da je taj broj značajno veći (što možda i jeste slučaj u apsolutnim brojkama, ali u relativnim nije). U vezi sa tim, ovo istraživanje pokazuje i da svega oko 7,50% kandidata upisuje i završava doktorske studije van regiona Balkana, što je nizak procenat ukoliko se zaista želi usvajati evropska praksa i ako se želi unapređivati nastavni kadar za budućnost. To, naravno, ne znači da je kvalitet doktorskih studija u Crnoj Gori i regionu loš, već više govori u prilog tezi da je potrebno ojačati kapacitete mladih istraživača kroz sticanje doktorskih diploma van Crne Gore. Ipak, neophodno je naglasiti da razloge ovakve prakse treba tražiti i u odnosu institucija prema svom budućem akademskom kadru. Posebno se ističe činjenica da je od ispitanika koji još uvijek nisu završili doktorske studije svega oko 10% njih upisalo studije van Crne Gore, od čega oko 4% van regiona Balkana.

Broj ispitanika iz oblasti društveno-humanističkih nauka sličan je broju ispitanika iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških nauka (55%

i 49%), dok ih je iz oblasti medicine 9,78%, odnosno umjetnosti 2,17%. Istraživanje je pokazalo da doktorske studije iz oblasti društveno-humanističkih nauka traju znatno duže nego što je to slučaj sa studijama iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških nauka. Doktorske studije u društveno-humanističkim naukama traju u prosjeku 6,26 godina, a u prirodnim i tehničko-tehnološkim naukama 4,84 (za one ispitanike koji su ih završili). U ostalim oblastima (medicina, umjetnost) koje su obuhvaćene istraživanjem ispitanici još uvijek nijesu doktorirali. Razlike u trajanju doktorskih studija posebno dolaze do izražaja kada se uporede podaci o mjestu završetka doktorskih studija. U Crnoj Gori, u oblasti društveno-humanističkih nauka, doktorske studije traju prosječno 6,33 godina, a u prirodnim i tehničko-tehnološkim naukama 4,63 godine. Za ispitanike koji su doktorirali u regionu, taj odnos je 6,71 prema 4,60, dok je broj ispitanika koji su doktorirali van regiona Balkana mali, po 2 iz oblasti društveno-humanističkih i prirodnih i tehničko-tehnoloških nauka, te se ne može dati jasan zaključak o trajanju

Tabela 2. Trajanje doktorskih studija: poredbena analiza po naučnim oblastima

Naučna oblast	Završili	Godina završetka	Nijesu završili	Godina upisa		Maksimalan period studiranja (u godinama)	UKUPNO
		<i>max</i>		<i>prije 2018. god.</i>	<i>2018. god. i kasnije</i>		
		<i>min</i>					
		<i>prosjeak</i>					
Prirodna i tehničko-tehnološka	19 (48,72%)	10	20 (51,28%)	5	15	13	39 (42,39%)
		3					
		4,84					
Društveno-humanistička	23 (54,76%)	11	19 (45,24%)	9	10	11	42 (45,65%)
		3					
		6,26					
Medicina	0 (0,00%)	—	9 (100,00%)	4	5	13	9 (9,78%)
Umjetnost	0 (0,00%)	—	2 (100,00%)	0	2	—	2 (2,18%)

Grafik 2. Poredbena analiza broja studenata doktorskih studija po naučnim oblastima, koji su završili ili su u toku studija na univerzitetima u Crnoj Gori, regionu, EU ili izvan Evrope

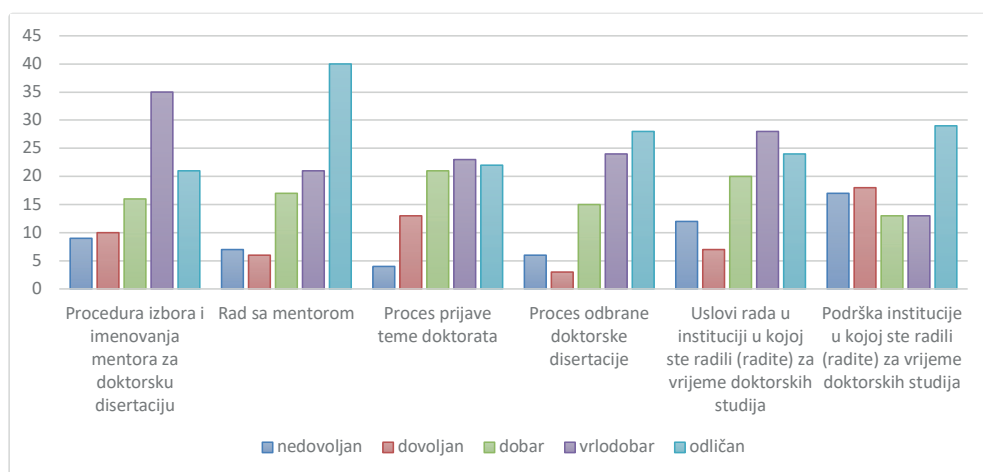
studija za njih. Ispitanici koji su doktorirali na EU univerzitetima van regiona imaju drugačije iskustvo u odnosu na region Balkana, pa su u oblasti društveno-humanističkih nauka doktorirali za prosječno 3,5 godina, a u oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških nauka za 7,5 godina, što je potpuno suprotno u odnosu na region Balkana.

Kada je u pitanju kompleksnost doktorskih studija, ispitanici su je ocjenjivali na skali od 1 do 5 (nedovoljan – odličan). Rezultati istraživanja pokazuju da je ista ocijenjena izuzetno visoko – prosječna ocjena je 4,39. Uzimajući u obzir prethodno navedeno, može se zaključiti da su doktorske studije u Crnoj Gori i u regionu veoma kompleksne i zahtjevne, pa je to možda i jedan od razloga njihovog znatno dužeg trajanja od onog predviđenog nastavnim planom i programom (3 godine). Govoreći o konkretnim aktivnostima, tj. neophodnim radnjama koje podrazumijevaju doktorske studije, najveći broj ispitanika je prosječno zadovoljan načinom kako su one sprovedene (prosječna ocjena 3,59). Imajući u vidu da doktorske studije podrazumijevaju čitav niz administrativnih radnji, koje mogu biti i vremenski zahtjevne, može

se očekivati da i to utiče na ukupnu ocjenu koju su ispitanici dali. Ipak, ovako ocijenjene procedure mogu biti dovoljno snažan pokazatelj da se doktorskim studijama, posebno procedurama koje ne zavise direktno od studenata, posveti dodatna pažnja.

U prilog ovoj tvrdnji govori i prosječna ocjena ispitanikâ na pitanje o podršci institucije na kojoj su radili ili rade za vrijeme doktorskih studija, a koja iznosi 3,21. Bolje su ocijenjeni uslovi rada u instituciji u kojoj su ispitanici radili ili rade tokom trajanja doktorskih studija (prosječna ocjena ovog segmenta je 3,49). Sljedeća aktivnost, prema prosjeku ocjene ispitanika, jeste procedura izbora i imenovanja mentora za izradu doktorske disertacije (prosječna ocjena 3,54), a onda slijedi proces prijave teme doktorata (prosječna ocjena 3,55). Proces odbrane doktorske disertacije ocijenjen je sa 3,86, a rad sa mentorom 3,89. Grafik 3 prikazuje navedene podatke.

Ovi podaci pokazuju da su najbolje ocijenjene one procedure koje su takozvanog objektivnog karaktera, tj. koje zavise isključivo od pojedinaca koji su direktno uključeni u proces, npr. mentor ili članovi komisije za odbranu doktorske disertacije. Što je fokus više na instituciji, bilo onoj u kojoj je pojedinac zaposlen ili gdje je upisao/la doktorske studije, prosječna ocjena ispitanika je niža. Ovakvi rezultati istraživanja samo dodatno potvrđuju potrebu sistemskog rješavanja problema

Grafik 3. Ocjena procedura u okviru doktorskih studija

procedura i administracije, koji nijesu samo problem u obrazovnom sistemu na bilo kom nivou studija, već i mnogo šire. Takođe, neophodno je više voditi računa o statusu doktoranada u organizacijama u kojima su zaposleni. Sticanje akademskog zvanja doktora nauka jeste lični uspjeh i dostignuće, ali ako se stavi u širi kontekst, pozitivan efekat se može imati i šire, pogotovo za organizaciju u kojoj je doktorand zaposlen. Poslodavci, bez obzira na oblast privrede, treba da imaju razumijevanja za potrebe koje iziskuje uspješan završetak doktorskih studija i da ovaj proces sagledaju na duže staze. Isto se odnosi i na obrazovne ustanove, u kojima je norma časova u porastu, pa je vrijeme neophodno za doktoriranje dodatno skraćeno.

Profesura je sama po sebi izazovan posao zato što zahtijeva kontinuirano unapređivanje sebe, znanja, ličnosti, metodologije rada sa studentima, ali akademska zvanja zahtijevaju i ispunjavanje određenih formalnih uslova. Uobičajena je procedura da izbor u prvo akademsko zvanje, a to je docent, zahtijeva potvrdu sposobnosti rada, koja ima dva dijela: metodološki, u smislu načina rada, i naučni, koji podrazumijeva objavljivanje naučnih radova. U Crnoj Gori je već dugi niz godina fokus na drugom, što ima svoje i dobre i loše strane. Dobre su u tome što je ovo način da se podstakne istraživački rad i da se kroz pisanje naučnih članaka publikuju relevantna saznanja. Takođe, to je i način da autor bude prepoznat u akademskoj zajednici kao neko ko daje svoj doprinos nauci i društvu. S obzirom na to da se najveći broj docenata bira iz reda saradnika u nastavi, koji izvode vježbe već određeni broj godina, u zavisnosti od vremena koliko su angažovani u nastavi, sposobnost rada sa studentima se podrazumijeva. Zato je pristupno predavanje, kao konačan uslov za dobijanje zvanja docent, najčešće formalnost.

Kako su kriterijumi za izbor u zvanje docenta opšti i odnose se i na doktore nauka koji nemaju prethodno iskustvo izvođenja nastave na univerzitetima (što je slučaj sa doktorima nauka koji su angažovani u neakademske institucijama ili su doktorske studije završili u inostranstvu i sl.), definisani kriterijumi se ne odnose na vrednovanje iskustva i kvaliteta rada sa studentima, za razliku od naučnih radova, koji su vrlo jasno kvantifikovani. Svakako da se mogu otvoriti razne debate oko

pristupâ za definisanje kriterijuma i mjerila za izbore u zvanja, ali rezultati istraživanja vrlo jasno ukazuju na nezadovoljstvo ispitanikâ kriterijumima za izbor u zvanje i procedurom za ispunjavanje ovih kriterijuma. Prosječna ocjena kriterijuma za izbor u zvanje je 2,90. Najniže su ove kriterijume ocijenili doktori nauka zaposleni na univerzitetu (2,40), zatim nezaposleni (2,56), zaposleni na univerzitetu kao doktorandi (2,81), zaposleni u javnoj upravi i javnom sektoru (3,00) i zaposleni na univerzitetima koji već imaju akademska zvanja (3,26).

Procedura za ispunjavanje kriterijuma za izbor u akademsko zvanje je još lošije ocijenjena od strane ispitanika (2,80), s tim što su ocjene ciljnih grupa redom: doktori nauka zaposleni na univerzitetu (2,20), zatim nezaposleni (2,56), zaposleni na univerzitetu kao doktorandi (2,56), zaposleni u javnoj upravi i javnom sektoru (3,04) i zaposleni na univerzitetima koji već imaju akademska zvanja (3,17). Ove ocjene takođe su niske i pokazuju visok stepen nezadovoljstva ispitanika procedurom, što opet ukazuje na administrativni aspekt. Zapravo, što je veći stepen uključenosti institucija i njihove administracije u proceduru, to je veći stepen nezadovoljstva ispitanika.

Još jedna potvrda ovoj argumentaciji je ocjena podrške institucije u kojoj ispitanici rade u procesu ispunjavanja kriterijuma za izbor u akademsko zvanje. Ispitanici iz različitih ciljnih grupa dali su sljedeće ocjene: doktori nauka zaposleni na univerzitetu (3,13), zatim nezaposleni (2,96), zaposleni na univerzitetu kao doktorandi (2,70), zaposleni u javnoj upravi i javnom sektoru (3,37) i zaposleni na univerzitetima koji već imaju akademska zvanja (2,22). Ocjena posljednje ciljne grupe je značajno niža od ostalih, a posebno je važna zato što je ova grupa na prethodna dva pitanja dala prosječno najvišu ocjenu. Drugačije rečeno, istraživanje pokazuje da univerziteti svojim budućim docentima daju najslabiju podršku za izbore u akademska zvanja. Istraživanje nije moglo ići u dalju argumentaciju ove ocjene, ali jasno ukazuje da institucije koje bi trebalo najviše da podrže izbor u akademska zvanja to ne rade, makar posmatrano prosječno kroz odgovore ispitanika.

Otvorenost univerzitetâ i drugih institucija u angažovanju mladih naučnika i umjetnika u nastavi ispitanici su ocijenili prosječno sa 3,41.

Tabela 3. Ocjena procedura izbora u akademska zvanja

<i>Status zaposlenosti</i>	Zaposlen(a) na univ- verzitetu kao do- cent, vanredni ili redovni profesor	Zaposlen(a) na uni- verzitetu kao dok- tor nauka	Zaposlen(a) na univerzitetu kao doktorand	Zaposlen(a) u jav- noj upravi ili pri- vatnom sektoru	Nezaposlen(a)	Ukupno
<i>Ocjena kriterijuma za izbor u zvanje</i>						
<i>Izuzetno loše</i>	2 (8,69%)	5 (50,00%)	6 (22,22%)	4 (16,67%)	2 (22,22%)	19
<i>Loše</i>	2 (8,69%)	1 (10,00%)	5 (18,52%)	4 (16,67%)	1 (11,11%)	13
<i>Ni dobro ni loše</i>	8 (34,78%)	0 (0,00%)	4 (14,81%)	6 (25,00%)	5 (55,56%)	19
<i>Dobro</i>	10 (43,48%)	3 (30,00%)	12 (44,44%)	8 (33,33%)	1 (11,11%)	34
<i>Izuzetno dobro</i>	1 (4,35%)	1 (10,00%)	0 (0,00%)	2 (8,33%)	0 (0,00%)	4
<i>Prosječna ocjena</i>	3,26	2,40	2,81	3,00	2,56	2,90
<i>Ocjena procedure za ispunjavanje kriterijuma za izbor u akademsko zvanje</i>						
<i>Izuzetno loše</i>	2 (8,70%)	5 (50,00%)	6 (22,22%)	4 (16,67%)	2 (22,22%)	19
<i>Loše</i>	4 (17,39%)	1 (10,00%)	6 (22,22%)	4 (16,67%)	1 (11,11%)	16
<i>Ni dobro ni loše</i>	7 (30,43%)	1 (10,00%)	9 (33,33%)	5 (20,83%)	5 (55,56%)	27
<i>Dobro</i>	8 (34,78%)	3 (30,00%)	6 (22,22%)	9 (37,50%)	1 (11,11%)	27
<i>Izuzetno dobro</i>	2 (8,70%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	2 (8,33%)	0 (0,00%)	4
<i>Prosječna ocjena</i>	3,17	2,20	2,56	3,04	2,56	2,80
<i>Kako ocjenjujete podršku institucije u kojoj radite u procesu ispunjavanja kriterijuma za izbor u akademsko zvanje?</i>						
<i>Nedovoljan</i>	3 (33,33%)	3 (13,04%)	3 (30,00%)	1 (3,70%)	2 (8,33%)	12
<i>Dovoljan</i>	3 (33,33%)	4 (17,39%)	1 (10,00%)	5 (18,52%)	6 (25,00%)	19
<i>Dobar</i>	2 (22,22%)	7 (30,43%)	3 (30,00%)	10 (37,04%)	10 (41,67%)	32
<i>Vrlodobar</i>	0 (0,00%)	5 (21,74%)	2 (20,00%)	5 (18,52%)	3 (12,50%)	15
<i>Odličan</i>	1 (11,11%)	4 (17,39%)	1 (10,00%)	6 (22,22%)	3 (12,50%)	15
<i>Prosječna ocjena</i>	2,22	3,13	2,70	3,37	2,96	3,02

Prosječna ocjena varira i najniža je kod nezaposlenih ispitanika (1,78), nešto je viša kod zaposlenih u javnom i privatnom sektoru (3,17), zaposlenih na univerzitetima koji već imaju akademska zvanja (3,52), onih koji su zaposleni na univerzitetu kao doktorandi (3,89), odnosno kao

Tabela 4. Otvorenost univerzitetâ za angažovanje mladih naučnika i umjetnika

<i>Status zaposlenosti</i>	Zaposlen(a) na univerzitetu kao docent, vanredni ili redovni profesor	Zaposlen(a) na univerzitetu kao doktor nauka	Zaposlen(a) na univerzitetu kao doktorand	Zaposlen(a) u javnoj upravi ili privatnom sektoru	Nezaposlen(a)	Ukupno
<i>Kako ocjenjujete otvorenost univerzitetâ ili druge institucije gdje radite u angažovanju mladih naučnika i umjetnika u nastavi?</i>						
<i>Nedovoljan</i>	0 (0,00%)	2 (20,00%)	1 (3,70%)	2 (8,33%)	4 (44,44%)	9
<i>Dovoljan</i>	6 (26,09%)	0 (0,00%)	4 (14,81%)	5 (20,83%)	3 (33,33%)	18
<i>Dobar</i>	4 (17,39%)	0 (0,00%)	4 (14,81%)	9 (37,50%)	2 (22,22%)	19
<i>Vrlodobar</i>	8 (34,78%)	3 (30,00%)	6 (22,22%)	3 (12,50%)	0 (0,00%)	20
<i>Odličan</i>	5 (21,74%)	5 (50,00%)	12 (44,44%)	5 (20,83%)	0 (0,00%)	27
<i>Prosječna ocjena</i>	3,52	3,90	3,89	3,17	1,78	3,41
<i>Kako ocjenjujete otvorenost univerzitetâ ili druge institucije gdje radite u angažovanju mladih naučnika i umjetnika u realizaciji projekata?</i>						
<i>Nedovoljan</i>	1 (4,35%)	1 (10,00%)	0 (0,00%)	2 (8,33%)	2 (22,22%)	6
<i>Dovoljan</i>	2 (8,70%)	2 (20,00%)	3 (11,11%)	4 (16,67%)	4 (44,44%)	15
<i>Dobar</i>	5 (21,74%)	1 (10,00%)	7 (25,93%)	10 (41,67%)	2 (22,22%)	25
<i>Vrlodobar</i>	5 (21,74%)	1 (10,00%)	5 (18,52%)	5 (20,83%)	1 (11,11%)	17
<i>Odličan</i>	10 (43,48%)	5 (50,00%)	12 (44,44%)	3 (12,50%)	0 (0,00%)	30
<i>Prosječna ocjena</i>	3,91	3,70	3,96	3,13	2,22	3,54

doktori nauka (3,90). Nešto više vrijednosti prilikom davanja odgovora ispitanici su imali za angažovanje mladih naučnika i umjetnika na projektima (prosječno 3,54). U vezi sa tim, prosječna ocjena takođe je različita i najniža je kod nezaposlenih ispitanika (2,22), nešto je viša kod zaposlenih u javnom i privatnom sektoru (3,13), zaposlenih na univerzitetima koji već imaju akademska zvanja (3,91), onih koji su zaposleni na univerzitetu kao doktorandi (3,96), odnosno kao doktori nauka (3,7).

Ove vrijednosti pokazuju da su doktorandi na univerzitetu najzadovoljniji mogućnostima koje im se pružaju — kako za angažman u

nastavi tako i za rad na projektima. Može se očekivati da je ovo refleksija mogućnosti koje oni trenutno imaju, imajući u vidu odgovore na ranija pitanja, te da su zadovoljni time što su dobili šansu da daju svoj doprinos. Međutim, prosječno posmatrano, ove ocjene su i dalje niske ako se želi analizirati možda i najvažniji aspekt dugoročnog planiranja rada univerzitetâ u Crnoj Gori. Ako ne postoji volja i administrativna i finansijska podrška da se angažuju novi mladi kadrovi koji će u perspektivi nositi nastavne i istraživačke procese, onda nije realno očekivati ni povećan kvalitet u nastavnom i istraživačkom procesu. Može se očekivati da stariji i iskusniji profesori održavaju kvalitet u ovom smislu, ali uz njih moraju odrastati i usavršavati se novi mladi predavači, koji će proces i nastaviti.

Ispitanici su ocjenjivali i opšte društvene okolnosti koje su relevantne za razvoj mladih naučnika i umjetnika. Opšti je utisak da postoji veliko nezadovoljstvo ispitanika, makar u dijelu segmenata koje je ovo istraživanje obuhvatilo. Vrijednosti za svaku od ciljnih grupa u istraživanju su vrlo slične i za svaku od tvrdnji naglašena je potreba da se uradi više. Govoreći konkretno, ambijent koji je povoljan ili poželjan za mlade istraživače mora biti unaprijeđen u svakom dijelu kako bi se stvorile mogućnosti za najbolji mogući razvoj novih budućih akademskih radnika. Prvo, najveći broj ispitanika 88 (95,65%) jasno ističe potrebu da se obezbijedi finansijska podrška za boravak u inostranstvu. Niko od ispitanika nije zadovoljan trenutnim stanjem, pa je ovo jedan od mogućih razloga zašto je najveći broj ispitanika završio doktorske studije u Crnoj Gori, uz manji broj njih koji je to uradio na nekom od univerziteta u regionu Balkana.

Slični su odgovori i na pitanje o potrebi finansijske podrške za učešće na međunarodnim konferencijama, kao i na pitanje o finansijskoj podršci za objavljivanje naučnih radova. Ispitanici ističu da se nacionalni naučni časopisi moraju više vrednovati, kao i nacionalne naučne konferencije. Takođe se ističe i potreba unutaruniverzitetske i saradnje između naučnika i umjetnika sa različitih univerziteta. Ovakva distribucija odgovora jasan je pokazatelj velikog stepena nezadovoljstva postojećim stanjem i jasna je poruka da su očekivanja ispitanika mnogo

Tabela 5. Finansijska podrška kao vid podrške relevantne za razvoj mladih naučnika i umjetnika

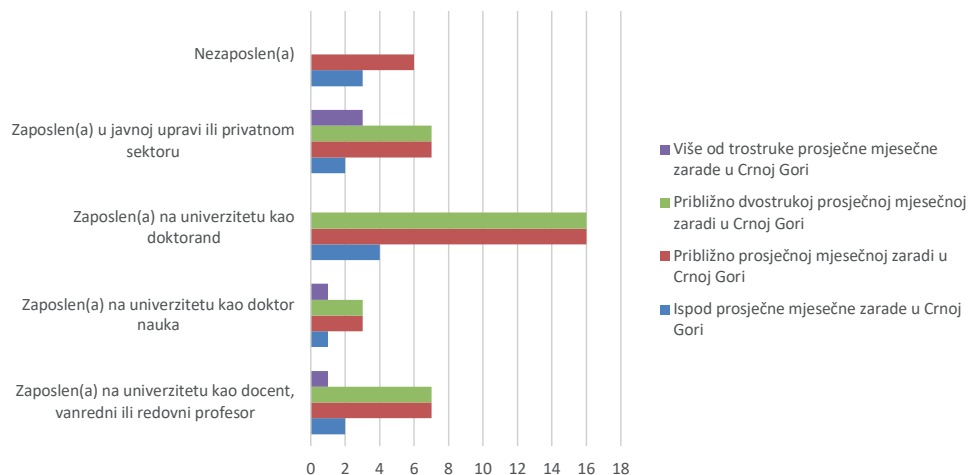
<i>Naučna oblast</i>	Prirodna i tehničko-tehnološka oblast	Društveno-humanistička oblast	Ostalo (medicina; umjetnost)	Ukupno
<i>Finansijska podrška za boravak u inostranstvu</i>				
<i>Potrebno je u maloj mjeri</i>	4 (10,00%)	1 (2,38%)	0 (0,00%)	5
<i>Potrebno je</i>	8 (20,00%)	8 (19,05%)	1 (9,09%)	17
<i>Potrebno je u velikoj mjeri</i>	10 (25,00%)	17 (40,48%)	5 (45,45%)	32
<i>Izuzetno je potrebno</i>	18 (45,00%)	16 (38,10%)	5 (45,45%)	39
<i>Finansijska podrška za učešće na naučnim konferencijama</i>				
<i>Potrebno je u maloj mjeri</i>	0 (0,00%)	1 (2,38%)	0 (0,00%)	1
<i>Potrebno je</i>	13 (32,50%)	8 (19,05%)	4 (36,36%)	25
<i>Potrebno je u velikoj mjeri</i>	10 (25,00%)	15 (35,71%)	4 (36,36%)	29
<i>Izuzetno je potrebno</i>	17 (42,50%)	18 (42,86%)	3 (27,27%)	38
<i>Finansijska podrška za objavljivanje naučnih radova</i>				
<i>Nije potrebno</i>	1 (2,50%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1
<i>Potrebno je u maloj mjeri</i>	1 (2,50%)	1 (2,38%)	0 (0,00%)	2
<i>Potrebno je</i>	12 (30,00%)	9 (21,43%)	3 (27,27%)	24
<i>Potrebno je u velikoj mjeri</i>	8 (20,00%)	13 (30,95%)	2 (18,18%)	23
<i>Izuzetno je potrebno</i>	18 (45,00%)	19 (45,24%)	6 (54,55%)	43

veća. Ovo je posebno očigledno zato što nema značajnih razlika između ciljnih grupa. Ipak, razlika je primjetna u poređenju između ispitanika koji dolaze iz različitih grupa nauka. Tako su oni koji dolaze iz društveno-humanističke oblasti značajno više kritični prema postojećem stanju u odnosu na ispitanike iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških nauka. Razlika je posebno evidentna u dijelu koji se odnosi na vrednovanje nacionalnih naučnih časopisa i konferencija, što bi mogao biti jedan od načina da se pojednostavi mogućnost ispunjavanja kriterijuma za izbor u akademsko zvanje docenta. Prema postojećim mjerilima, nacionalni naučni časopisi i konferencije skoro su irelevantni za sticanje akademskih zvanja.

Tabela 6. Nefinansijski vidovi podrške relevantni za razvoj mladih naučnika i umjetnika

<i>Naučna oblast</i>	Tehnička i prirodno-matematička oblast	Društveno-humanistička oblast	Ostalo (medicina; umjetnost)	Ukupno
<i>Više vrednovati nacionalne naučne časopise</i>				
<i>Nije potrebno</i>	7 (17,50%)	3 (7,14%)	0 (0,00%)	10
<i>Potrebno je u maloj mjeri</i>	7 (17,50%)	1 (2,38%)	0 (0,00%)	8
<i>Potrebno je</i>	10 (25,00%)	3 (7,14%)	4 (36,36%)	17
<i>Potrebno je u velikoj mjeri</i>	9 (22,50%)	11 (26,19%)	3 (27,27%)	23
<i>Izuzetno je potrebno</i>	7 (17,50%)	24 (57,14%)	4 (36,36%)	35
<i>Više vrednovati nacionalne naučne konferencije</i>				
<i>Nije potrebno</i>	7 (17,50%)	4 (9,52%)	0 (0,00%)	11
<i>Potrebno je u maloj mjeri</i>	6 (15,00%)	1 (2,38%)	0 (0,00%)	7
<i>Potrebno je</i>	11 (27,50%)	4 (9,52%)	3 (27,27%)	18
<i>Potrebno je u velikoj mjeri</i>	8 (20,00%)	11 (26,19%)	5 (45,45%)	24
<i>Izuzetno je potrebno</i>	8 (20,00%)	22 (52,38%)	3 (27,27%)	33
<i>Pospješivati međuuniverzitetsku saradnju</i>				
<i>Nije potrebno</i>	1 (2,50%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1
<i>Potrebno je u maloj mjeri</i>	2 (5,00%)	2 (4,76%)	1 (9,09%)	5
<i>Potrebno je</i>	8 (20,00%)	9 (21,43%)	1 (9,09%)	18
<i>Potrebno je u velikoj mjeri</i>	12 (30,00%)	12 (28,57%)	4 (36,36%)	28
<i>Izuzetno je potrebno</i>	17 (42,50%)	19 (45,24%)	5 (45,45%)	41
<i>Pospješivati saradnju između naučnika i umjetnika sa različitih univerziteta</i>				
<i>Potrebno je u maloj mjeri</i>	3 (7,50%)	2 (4,76%)	1 (9,09%)	6
<i>Potrebno je</i>	8 (20,00%)	8 (19,05%)	1 (9,09%)	17
<i>Potrebno je u velikoj mjeri</i>	13 (32,50%)	13 (30,95%)	4 (36,36%)	30
<i>Izuzetno je potrebno</i>	16 (40,00%)	19 (45,24%)	5 (45,45%)	40

Socijalno-ekonomski status ispitanika pokazuje da više od polovine prima platu koja iznosi oko jedne prosječne ili ispod prosječne plate u Crnoj Gori. Procentualno, najniže vrijednosti su, očekivano, za ispitanike koji su nezaposleni, zatim za doktorande koji su zaposleni na univerzitetu, pa zaposlene na univerzitetu u akademskim zvanjima,

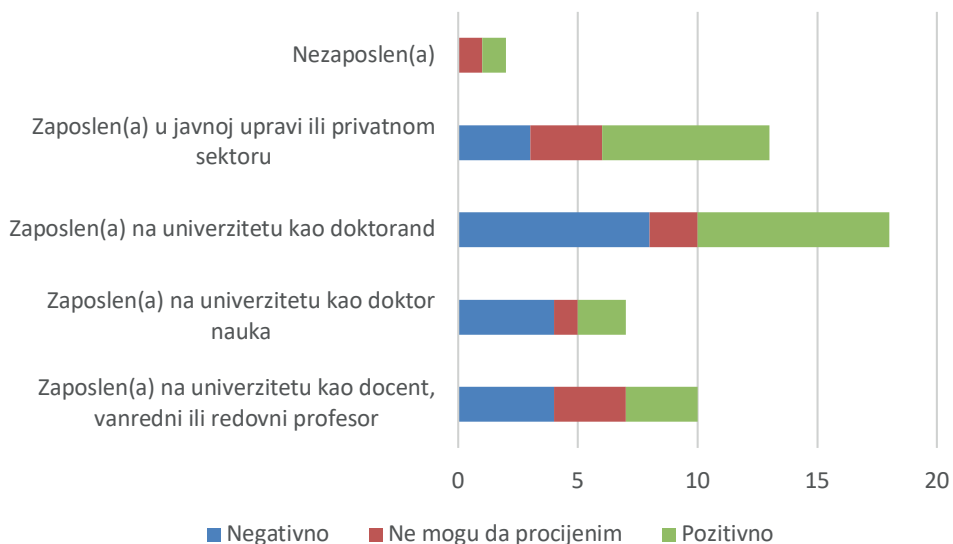

Grafik 4. Iznosi mjesečnih primanja ispitanika

zaposlene na univerzitetima kao doktori nauka i najviše u dijelu zaposlenih u javnom i privatnom sektoru. U apsolutnim brojkama, od zaposlenih na univerzitetu svega dvoje ispitanika ističe da primaju nadoknadu koja je tri i više puta veća od prosječne u Crnoj Gori. Identičan je broj onih koji primaju nadoknadu koja je ili slična prosječnoj u Crnoj Gori ili dvostruko veća od prosječne, u apsolutnim brojkama po 33.

Pored postojećeg, većina ispitanika je honorarno anažovana na makar još jednom poslu, što, očekivano, jedino nije slučaj sa nezaposlenima, od kojih 90% nema nikakav angažman ovakvog karaktera. Preko 80% ispitanika ističe da je dodatni angažman posljedica potrebe za unapređenjem sopstvenog socioekonomskog položaja, dok oko 40% ispitanika ističe da to negativno utiče na kvalitet njihovog naučnoistraživačkog rada. Ova grupa odgovora pokazuje da najveći broj ispitanika prima nadoknadu koja je slična prosječnoj mjesečnoj zaradi u Crnoj Gori, međutim, kako od toga ne mogu da zadovolje sve životne potrebe, prinuđeni su da rade honorarno još neki posao. Posljedica toga je opadanje kvaliteta njihovog naučnog rada, tj. procjena da taj uticaj postoji.

Ovdje je neophodno naglasiti da ispitivanje nije obuhvatilo pitanje o karakteru dodatnog posla, jer se može očekivati da je neko od ispitanika angažovan na poslu koji je u struci i koji pretpostavlja i predstavlja

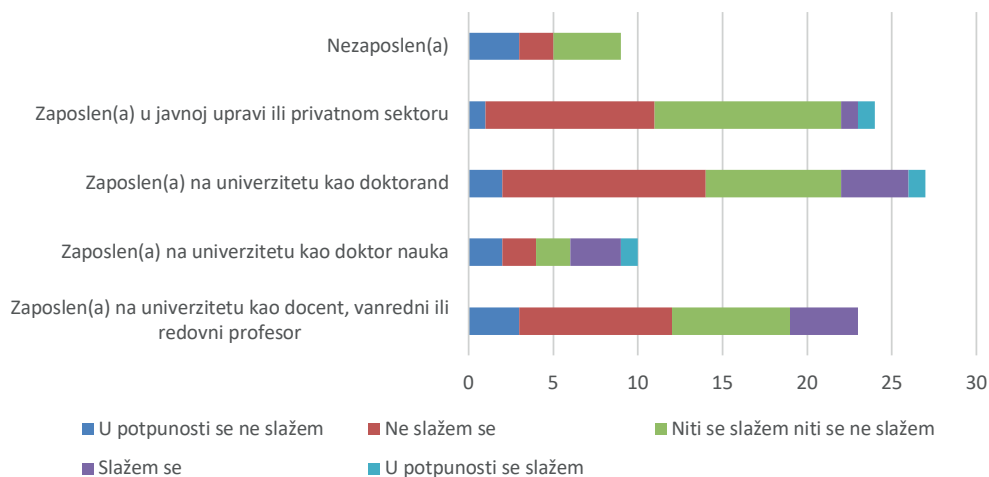
Grafik 5. Uticaj dodatnog poslovnog angažmana na kvalitet naučnoistraživačkog rada ispitanika

dodatno učenje i unapređivanje. Sa druge strane, to može biti i nešto što odstupa od postojećeg posla, što onda ima dodatno negativan efekat na kvalitet primarnog posla. Činjenica je da su današnji univerzitetski radnici angažovani kao eksperti u nizu aktivnosti, te da to može biti značajan izvor prihoda. Ipak, izbor ovakvih mjesta je ograničen, pa su i mogućnosti za mlade naučnike i umjetnike ograničene.

Atraktivnost postojećeg posla i zadovoljstvo njime, tumačeno u najširem smislu, provjereni su kroz nekoliko pitanja. Prvo, na pitanje da li sebe vide na istom radnom mjestu za pet godina, najveći dio odgovora je sa umjerenom vrijednošću (3 ili 2), što znači da većina ispitanika ne želi promjenu posla, makar nijesu iskazali veliku spremnost za to. Drugo, najveći broj ispitanika slično odgovara na pitanje da li sebe vide u drugoj instituciji ili sektoru u Crnoj Gori za pet godina. Distribucija vijednosti je slična kao i kod prethodnog pitanja, što govori da je posao na univerzitetu umjerenom pozitivno vrednovan. Zaposleni na univerzitetu su pokazali najvišu vrijednost, što potvrđuje da je posao na univerzitetu i dalje atraktivan, posebno sa aspekta statusa u društvu.

Tabela 7. Stav mladih naučnika i umjetnika o zaposlenju u periodu od narednih 5 godina

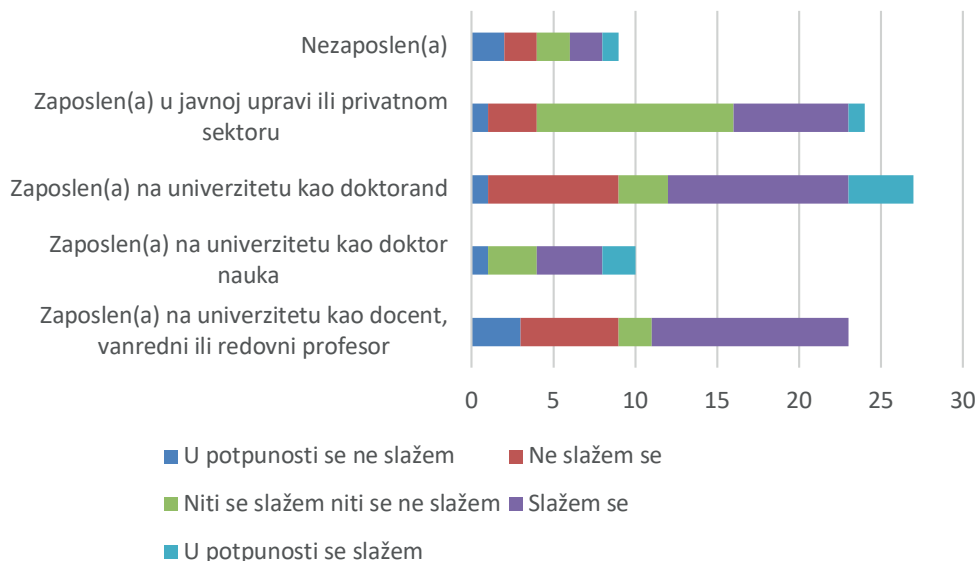
<i>Status zaposlenosti</i>	Zaposlen(a) na univerzitetu kao docent, vanredni ili redovni profesor	Zaposlen(a) na univerzitetu kao doktor nauka	Zaposlen(a) na univerzitetu kao doktorand	Zaposlen(a) u javnoj upravi ili privatnom sektoru	Nezaposlen(a)	Ukupno
<i>Sebe vidim na istom radnom mjestu za 5 godina.</i>						
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	2 (8,70%)	3 (30,00%)	1 (3,70%)	3 (12,50%)	3 (33,33%)	11
<i>Ne slažem se</i>	3 (13,04%)	2 (20,00%)	6 (22,22%)	6 (25,00%)	2 (22,22%)	19
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	6 (26,09%)	2 (20,00%)	9 (33,33%)	7 (29,17%)	3 (33,33%)	27
<i>Slažem se</i>	8 (34,78%)	1 (10,00%)	8 (29,63%)	6 (25,00%)	1 (11,11%)	24
<i>U potpunosti se slažem</i>	4 (17,39%)	2 (20,00%)	3 (11,11%)	2 (8,33%)	0 (0,00%)	11
<i>Sebe vidim u drugoj instituciji i/ili sektoru u Crnoj Gori za 5 godina.</i>						
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	4 (17,39%)	2 (20,00%)	1 (3,70%)	3 (12,50%)	0 (0,00%)	10
<i>Ne slažem se</i>	3 (13,04%)	3 (30,00%)	8 (29,63%)	4 (16,67%)	1 (11,11%)	19
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	10 (43,48%)	1 (10,00%)	10 (37,04%)	7 (29,17%)	2 (22,22%)	30
<i>Slažem se</i>	3 (13,04%)	2 (20,00%)	5 (18,52%)	9 (37,50%)	3 (33,33%)	22
<i>U potpunosti se slažem</i>	3 (13,04%)	2 (20,00%)	3 (11,11%)	1 (4,17%)	3 (33,33%)	12
<i>Ukoliko mi se ukaže prilika, napustiću Crnu Goru u cilju ostvarenja sebe i svoje karijere.</i>						
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	4 (17,39%)	2 (20,00%)	2 (7,41%)	1 (4,17%)	0 (0,00%)	9
<i>Ne slažem se</i>	6 (26,09%)	3 (30,00%)	3 (11,11%)	5 (20,83%)	0 (0,00%)	17
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	4 (17,39%)	1 (10,00%)	11 (40,74%)	6 (25,00%)	1 (11,11%)	23
<i>Slažem se</i>	8 (34,78%)	4 (40,00%)	7 (25,93%)	8 (33,33%)	4 (44,44%)	31
<i>U potpunosti se slažem</i>	1 (4,35%)	0 (0,00%)	4 (14,81%)	4 (16,67%)	4 (44,44%)	13

Grafik 6. Stav mladih naučnika i umjetnika o atraktivnosti karijere koju nude akademske institucije u Crnoj Gori

Čak i ako ne donosi finansijsku sigurnost, sudeći po odgovorima ispitanika, oni bi ga i dalje obavljali. Međutim, distribucija vrijednosti je takva da se mogu donijeti dva zaključka: prvo, vrlo je moguće da posao na univerzitetu daje mogućnosti dodatnog zaposlenja, što se već ranije moglo zaključiti; drugo, najveći broj ispitanika ima umjereno pozitivan stav prema sadašnjem poslu, pa je moguće očekivati da bi finansijski unosna ponuda mogla da dovede do napuštanja postojećeg posla. Ovo se dodatno potvrđuje vrijednostima koje su dobijene kroz odgovore na pitanje da li bi napustili Crnu Goru u cilju ostvarenja sebe i svoje karijere. Skoro 50% ispitanika je odgovorilo pozitivno, što je mnogo više u odnosu na one koji su odgovorili suprotno. Distribucija odgovora je slična prethodnim i može se reći da su ispitanici i ovdje zauzeli umjeren stav. Ipak, u zavisnosti od statusa koji imaju na univerzitetu, od onih koji su tamo zaposleni, u prosjeku oko 40% njih bi napustilo Crnu Goru.

Na pitanje da li akademske institucije u Crnoj Gori nude dovoljno atraktivnu karijeru, ispitanici su dali uglavnom negativne, ali umjerenе odgovore. Najveći stepen nezadovoljstva iskazali su zaposleni u javnoj upravi i privatnom sektoru, dok su nešto pozitivniji odgovori onih koji su zaposleni na univerzitetu. Većina ispitanika vjeruje da

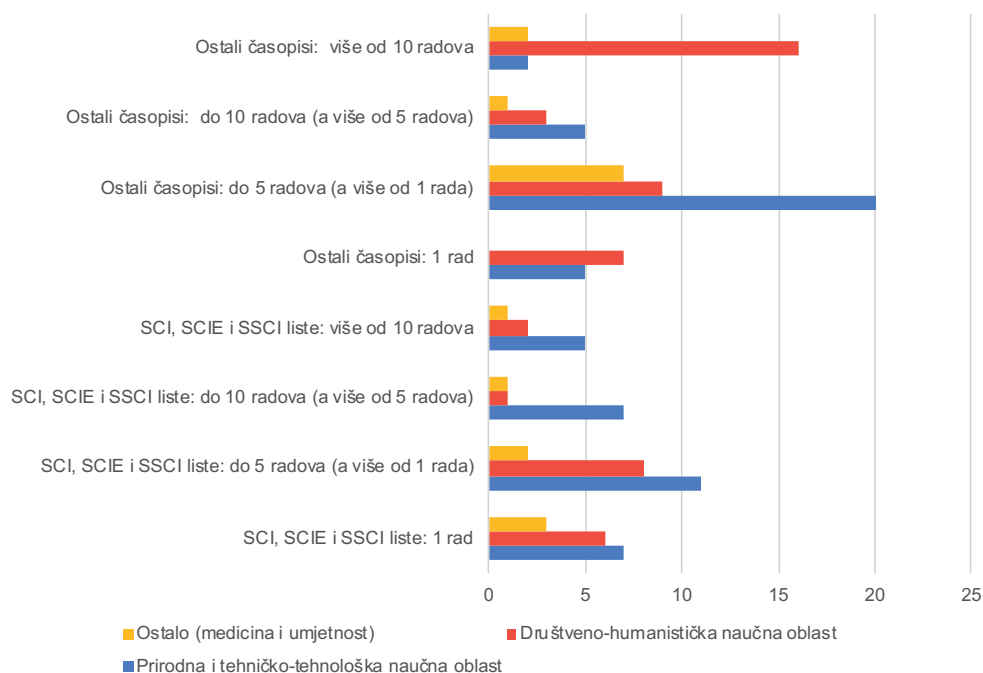
Grafik 7. Stav mladih naučnika i umjetnika o razvoju dalje karijere: akademske institucije u Crnoj Gori mogu ponuditi dovoljno atraktivnu karijeru

društveno-humanističke nauke nijesu favorizovane u odnosu na prirodne i tehničko-tehnološke, sa uglavnom umjerenim mišljenjem i u vezi sa ovim pitanjem.

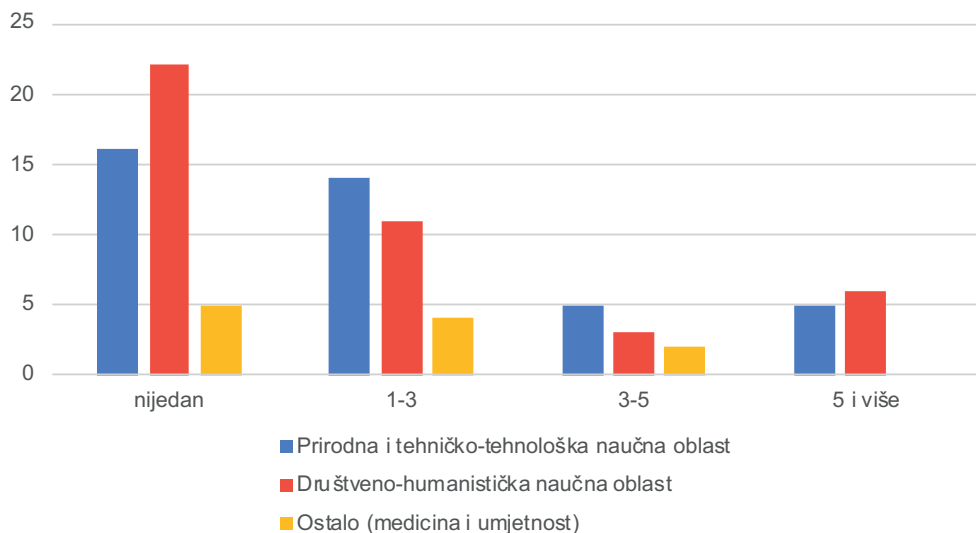
S jedne strane, ovakvi odgovori su zabrinjavajući zato što vrlo jasno ukazuju da mladi ljudi nijesu vezani za svoje univerzitetske karijere u velikoj mjeri, tj. pokazali su da svoj posao sagledavaju pragmatično. S druge strane, ovi odgovori ukazuju na postojanje generacije mladih ljudi koji su spremni da se uhvate ukoštac sa konkurencijom iz inostranstva, da žive u državi u kojoj bi dobili bolje uslove, što je priprema za vrijeme otvorenih granica, koje neminovno dolazi. Opšti zaključak je da institucije ipak moraju povesti više računa o mladim ljudima, pogotovo onima koji su zaposleni na univerzitetu, zato što odliv najboljih ostavlja posljedice na duži rok. Jer, šanse da se oni vrate u Crnu Goru nakon izvjesnog vremena mnogo su manje od onih da ostanu tamo gdje su.

Istraživanje je obuhvatilo i naučni i istraživački angažman mladih naučnika i umjetnika, pa se može zaključiti da je najveći broj ispitanika aktivan, tj. da objavljuju naučne radove i da učestvuju na međunarodnim

naučnim konferencijama. Skoro 60% ispitanika ima bar jedan rad objavljen u časopisima; od toga, najveći broj ispitanika (35,59%) ima objavljenih 2 do 5 radova u bazama Web of Science, nešto manje (29,63%) ima 1, a značajan je broj autora više od 5 ili 10 radova u ovim bazama. S obzirom na relevantnost baze Web of Science, ove brojke su ohrabrujuće, međutim, značajno je veći broj radova koji se objavljuje u prirodnim i tehničko-tehnološkim oblastima u odnosu na društveno-humanističke nauke. To se pogotovo vidi u učinku najaktivnijih, pa je procenat autora 5–9 i više od 10 čak sedam puta veći za prvu grupu, odnosno 2,5 puta u drugoj grupi. Drugačije rečeno, postoji značajan disbalans na uštrb radova koji se objavljuju u oblasti društveno-humanističkih nauka. Razlozi ovakvog rezultata mogu biti višestruki i u ovom istraživanju se neće ulaziti u njih, ali su jasan signal da univerziteti, ali i druge relevantne institucije treba da posvete više pažnje objavljivanju naučnih radova iz oblasti društveno-humanističkih nauka.

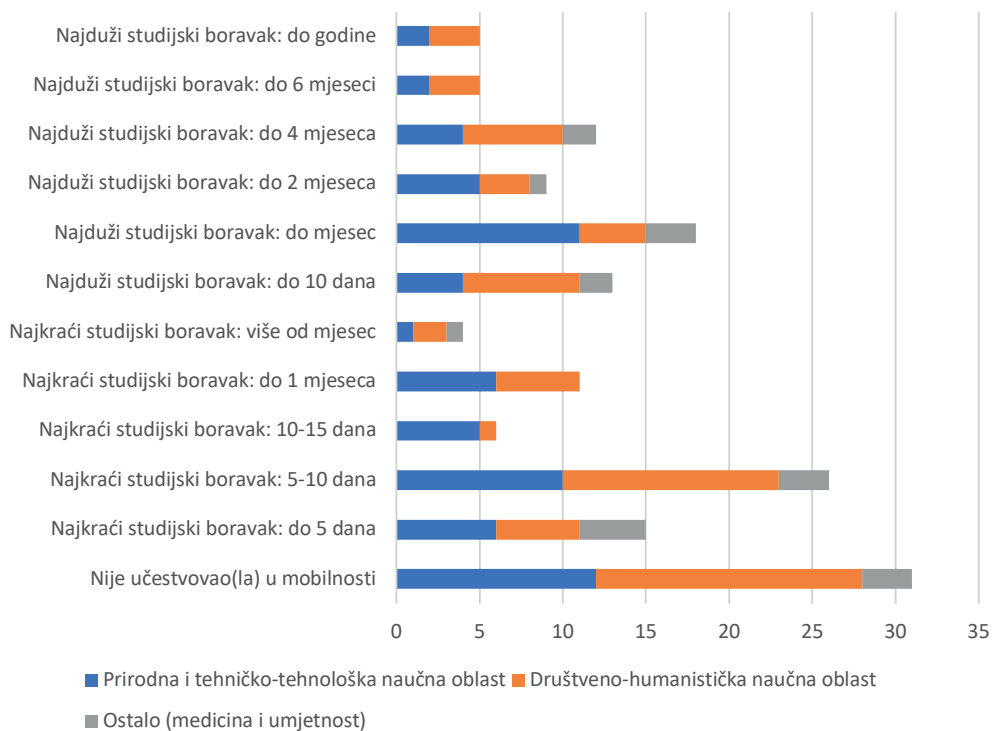
Grafik 8. Broj objavljenih publikacija u časopisima na SCI/SCIE/SSCI listama, kao i u ostalim časopisima

Grafik 9. Broj studijskih boravaka na kojima su mladi naučnici i umjetnici bili u posljednjih 5 godina

Akademci iz oblasti društveno-humanističkih nauka takođe su manje aktivni u studijskim boravcima, tj. manje ih koriste. Ovakvi oblici razmjene znanja i iskustva mogu biti značajni kako sa aspekta sticanja novih znanja tako i iskustva i kontakata i, uopšteno posmatrano, sve se više ohrabruju mladi istraživači da bi trebalo da koriste potencijal koji nude studijski boravci. Procentualno, veći je broj istraživača iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških disciplina koristio studijske boravke, bez obzira na njihovo trajanje. Značajno je veći broj ispitanika iz oblasti društveno-humanističkih nauka koji uopšte nijesu bili na nekom studijskom boravku. Ipak, mora se primijetiti da postoji značajan broj ispitanika koji su bili na dužim studijskim boravcima (od 2 mjeseca do godinu), što je moglo imati značajan pozitivan uticaj na njihove karijere.

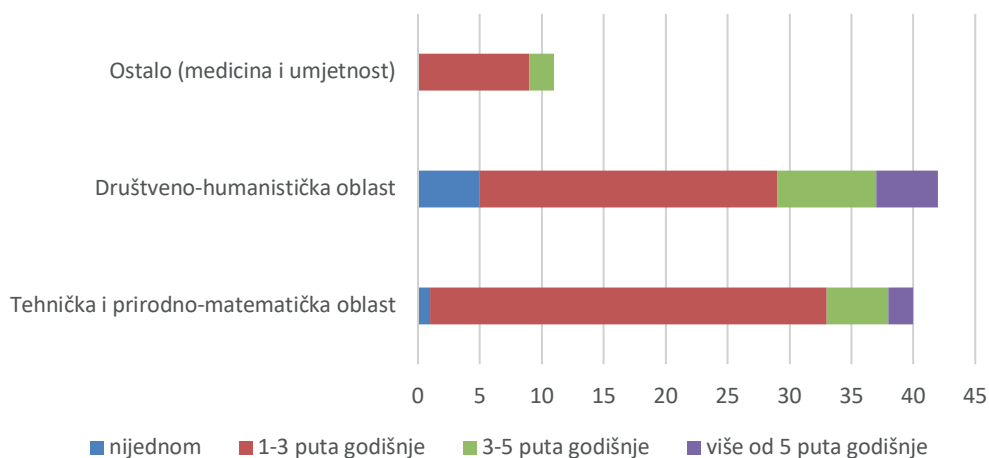
Slični odgovori su dobijeni i na pitanje o učešću na naučnim konferencijama. Ispitanici iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških disciplina su aktivniji i prosječno više učestvuju na međunarodnim naučnim konferencijama. Ubjedljivo najviše ih je učestvovalo na jednoj do tri konferencije godišnje u posljednjih pet godina (70,65%), dok je mali broj onih koji su učestvovali na više od pet konferencija godišnje

Grafik 10. Dužina studijskih boravaka (najduži/najkraći) na kojima su mladi naučnici i umjetnici bili u posljednjih 5 godina

(7,61%). Ispitanici iz oblasti društveno-humanističkih nauka prosječno su više učestvovali na tri do pet konferencija godišnje i više od pet, međutim, značajno je veći broj onih koji uopšte nijesu učestvovali na ovim skupovima.

Slični odgovori dobijeni su na pitanje o procjeni kvaliteta konferencija koje se organizuju u Crnoj Gori, pa su ispitanici iz oblasti društveno-humanističkih nauka (33,33%) zadovoljniji kvalitetom ovih konferencija u odnosu na one iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških nauka (20,00%). Ipak, opšti je zaključak da ispitanici vrednuju ovakve skupove umjereno pozitivno, pa se može očekivati da se za određeni broj i prijavljuju, tj. da ih smatraju dovoljno atraktivnim. Ispitanici iz oblasti društveno-humanističkih nauka značajno su više kritični prema vrednovanju ovih konferencija u odnosu na ispitanike iz drugih nauka. Procenat onih koji su potpuno uvjereni da se one ne vrednuju

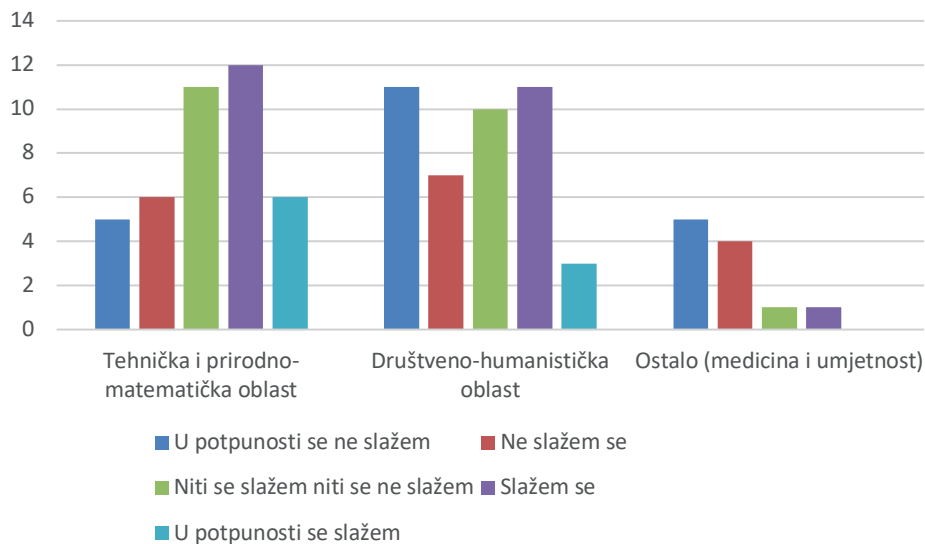

Grafik 11. Učešće mladih naučnika i umjetnika na konferencijama u posljednjih 5 godina

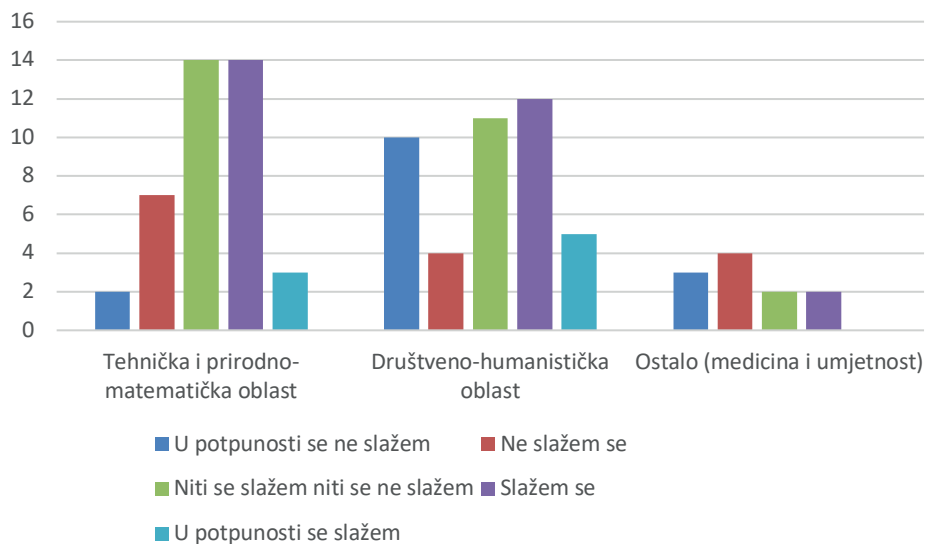
više je nego dvostruko veći kod ispitanika iz društveno-humanističkih nauka nego što je to slučaj sa ispitanicima iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških disciplina.

Na pitanje da li dobijaju podršku za učešće na naučnim konferencijama „društvenjaci“ su mnogo više nezadovoljni, pa je čak petostruko više njih odgovorilo da se u potpunosti ne slaže sa ovom tvrdnjom u odnosu na ispitanike iz oblasti prirodnih i tehničko-tehnoloških disciplina. Opšti zaključak je da postoji umjereno nezadovoljstvo, koje je više prisutno u društveno-humanističkim naukama, što je takođe upozorenje za institucije koje su relevantne u ovom dijelu.

Aktivizam mladih naučnika treba posmatrati i sa šireg aspekta, tj. njihov doprinos se ne mora mjeriti isključivo naučnim doprinosom, već i doprinosom radu organizacije u kojoj su zaposleni, ali i društvu u cjelini. Ovom tvrdnjom se ne želi skrenuti pažnja sa akademskog rada kao prioriteta, već se naglašava i potreba izlaska iz isključivo najužeg okvira djelovanja i istupanja u javni diskurs i kreiranje društvenih promjena. Uopšteno posmatrano, najveći broj mladih naučnika i umjetnika ne učestvuje u kreiranju politika u crnogorskom društvu, što je pogotovo slučaj sa studentima doktorskih studija. Oni koji su doktorirali takođe su iskazali negativan stav, ali umjereniji.

Grafik 12. Finansijska podrška institucije za učestvovanje na naučnim konferencijama, u Crnoj Gori ili inostranstvu

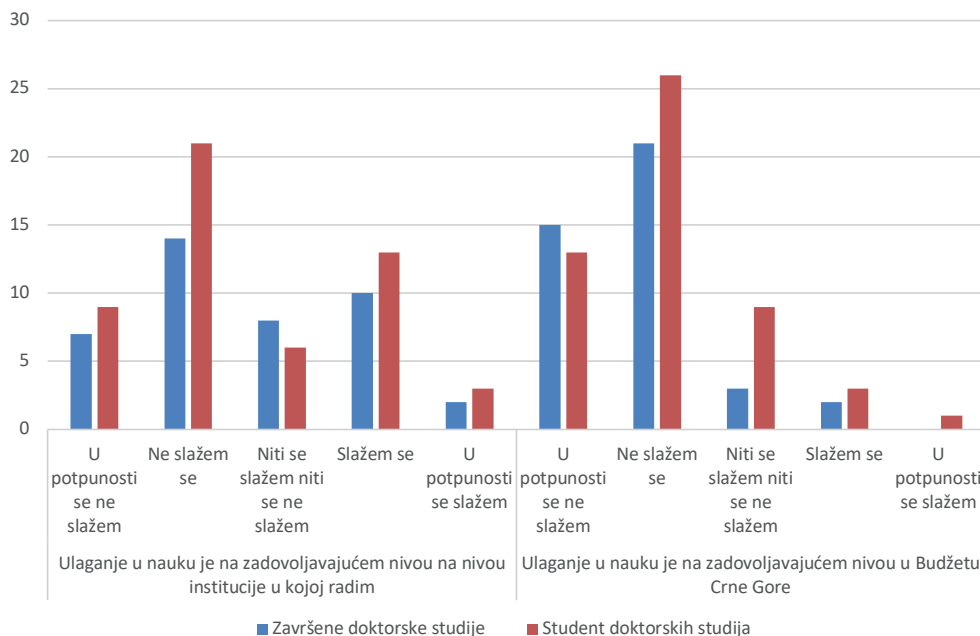
Grafik 13. Nefinansijska podrška institucije (istraživačka, naučna itd.) za učestvovanje na naučnim konferencijama, u Crnoj Gori ili inostranstvu

Posebno je zabrinjavajuće što najveći dio ispitanika ističe da nema mogućnost da utiče na kreiranje politika na nivou institucije u kojoj je zaposlen. Svega nešto više od jedne trećine tvrdi da to jeste slučaj, pri čemu

Tabela 8. Učešće mladih naučnika i umjetnika u kreiranju politika i donošenju odluka na institucionalnom i nacionalnom nivou

<i>Doktorske studije — status</i>	Završene doktorske studije	Student doktorskih studija	Ukupno
<i>Imam mogućnost da utičem na kreiranje politika, uopšteno posmatrano, u crnogorskom društvu.</i>			
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	8 (19,51%)	14 (26,92%)	22
<i>Ne slažem se</i>	18 (43,90%)	22 (42,31%)	40
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	11 (26,83%)	10 (19,23%)	21
<i>Slažem se</i>	2 (4,88%)	6 (11,54%)	8
<i>U potpunosti se slažem</i>	2 (4,88%)	0 (0,00%)	2
<i>Imam mogućnost da utičem na kreiranje politika na nivou institucije u kojoj radim.</i>			
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	4 (9,76%)	12 (23,08%)	16
<i>Ne slažem se</i>	9 (21,95%)	14 (26,92%)	23
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	15 (36,59%)	11 (21,15%)	26
<i>Slažem se</i>	9 (21,95%)	11 (21,15%)	20
<i>U potpunosti se slažem</i>	4 (9,76%)	4 (7,69%)	8
<i>Aktivno učestvujem u procesu usvajanja/donošenja inovacija u instituciji u kojoj radim ili na drugi način.</i>			
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	4 (9,76%)	9 (17,31%)	13
<i>Ne slažem se</i>	8 (19,51%)	9 (17,31%)	17
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	10 (24,39%)	17 (32,69%)	27
<i>Slažem se</i>	14 (34,15%)	11 (21,15%)	25
<i>U potpunosti se slažem</i>	5 (12,20%)	6 (11,54%)	11

je to mnogo više izraženo kod studenata doktorskih studija. Oko trećina ispitanika, kako doktoranada tako i onih koji su doktorirali, vjeruje da aktivno učestvuje u procesu donošenja/usvajanja inovacija u instituciji u kojoj su zaposleni. I ovdje su ispitanici zauzeli umjereno pozitivan stav, što je dobro, jer znači da percipiraju sebe kao aktivne, tj. da je institucija u kojoj rade otvorena za inovacije i unapređenja. Ako se ima na umu da najveći broj ispitanika radi na univerzitetu, onda je to posebno dobro, jer se i nastavni ali i istraživački procesi mogu upješno sprovesti samo ako su omogućene inovacije i ako postoji volja za promjenama.

Grafik 14. Stavovi mladih naučnika i umjetnika o budžetskim ulaganjima u nauku na institucionalnom i nacionalnom nivou

Procenat ispitanika koji vjeruje da institucija u kojoj rade ulaže dovoljno u nauku umjereno je negativan, što znači da ispitanici očekuju da institucije, a pogotovo univerziteti, više ulažu u nauku. Najveći broj ispitanika je nezadovoljan ulaganjem u nauku u Budžetu Crne Gore (preko 75% ispitanika), što jasno pokazuje nezadovoljstvo u ovom dijelu. Ovi odgovori su alarmantni jer upućuju na potrebu da se država, kroz nadležne institucije, više posveti pitanju nauke i da više ulaže u ovu oblast. U suprotnom, ako uzmemo u obzir prethodna pitanja, pogotovo ona vezana za status i zadovoljstvo postojećim poslom, procenat onih koji će biti spremni da promijene profesiju ili mjesto boravka će vjerovatno biti u porastu.

Na kraju, neophodno je dodati da je ovo prvo istraživanje ovog tipa koje se sprovodi u Crnoj Gori. U istraživanju je identifikovano više poteškoća sa kojima se susrijeću mladi naučnici i umjetnici, te je ovo i pokušaj da se ti problemi izdvoje i da se počne rad na njihovom rješavanju. Pošto je ovo prvo istraživanje, ne može se znati koliko je stanje

Tabela 9. Stavovi mladih naučnika i umjetnika o vrijednosti društva zasnovanog na znanju i obrazovanju

<i>Doktorske studije — status</i>	Završene doktorske studije	Student doktorskih studija	Ukupno
<i>Znanje ima veliki uticaj na razvoj društva u Crnoj Gori.</i>			
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	10 (24,39%)	12 (23,08%)	22
<i>Ne slažem se</i>	17 (41,46%)	12 (23,08%)	29
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	5 (12,20%)	10 (19,23%)	15
<i>Slažem se</i>	2 (4,88%)	7 (13,46%)	9
<i>U potpunosti se slažem</i>	7 (17,07%)	11 (21,15%)	18
<i>Vjerujem da znanje može imati veliki uticaj na razvoj društva i zajednice.</i>			
<i>U potpunosti se ne slažem</i>	0 (0,00%)	1 (1,92%)	1
<i>Ne slažem se</i>	5 (12,20%)	2 (3,85%)	7
<i>Niti se slažem niti se ne slažem</i>	3 (7,32%)	5 (9,62%)	8
<i>Slažem se</i>	9 (21,95%)	14 (26,92%)	23
<i>U potpunosti se slažem</i>	24 (58,54%)	30 (57,69%)	54

koje je identifikovano istraživanjem bolje ili lošije u odnosu na ranije stanje, pa je, radi izrade komparativnih analiza, potrebno da postoji kontinuitet ovakvih istraživanja. To je i jedini način da se isprati unapređenje uslova studiranja, rada, ali i opšte klime u kojoj mladi naučnici i umjetnici funkcionišu. Takođe, uz praćenje trendova na godišnjem nivou, mogu se identifikovati i dugoročni ciljevi i postaviti prioritete, koji će prevashodno služiti stvaranju kvalitetnijeg mladog naučnog i umjetničkog kadra u Crnoj Gori. Dugoročno razmišljanje i planiranje je jedini način da se stvori klima koja kreira konkurentne kadrove u Evropi i svijetu i da mladi crnogorski istraživači pokažu da mogu imati jednaka dostignuća kao i istraživači širom svijeta.

